

УДК 378.1

О. С. Савицька,

аспірантка

(Бердянський державний

педагогічний університет)

МОДЕЛЬ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ НА ОСНОВІ ОБ'ЄДНАННЯ БАЗОВИХ ТА ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ

Постановка проблеми. Необхідність створення моделі допрофільної підготовки школярів на основі поєднання базових та елективних курсів технологічного напрямку обумовлена суперечностями між: необхідністю вибрати технологічний профіль подальшої освіти і недостатньою підготовленістю учнів до такого вибору. Практика показує, що відсутність у школярів стійкого інтересу до технологічного профілю навчання, недостатньо розвинута мотивація вибору майбутньої професії, незнання своїх індивідуальних особливостей обумовлені, як правило, не на належному рівні організованою профорієнтаційною роботою в 8-9 класах на етапі допрофільного навчання. Все це, на наш погляд, потребує створення ефективної моделі допрофільної підготовки школярів на основі організації елективних курсів технологічного напрямку.

Аналіз актуальних досліджень. Сучасне профільне навчання, як видно із суджень відомих науковців – педагогів І. Волощука, Л. Загайкевича, О. Ляшенка, В. Тиценка, теоретиків та методологів у галузі технологічної освіти (О. Коберника, В. Мадзігона, В. Сидоренко, Г. Терещука та ін.), можливе за умови обґрунтування теоретичних і прикладних основ допрофільного і профільного технологічного напрямку, зокрема теорії і методики формування інтересу до зазначеного профілю. Досягнення цієї мети дозволить навчальним закладам підвищити ефективність реалізації освітньої галузі “Технологія”, розширити зміст профільної технологічної

підготовки учнів старших класів, що сприятиме їх успішному професійному самовизначенню.

Крім того, на необхідність удосконалення методики трудового навчання вказується у багатьох працях учених у цій галузі педагогічної науки, зокрема в дослідженнях В. Борисова, Г. Левченка, В. Мадзігона, О. Коберника, В. Сидоренка, В. Тиценка, Д. Тхоржевського та інших.

Мета статті полягає у висвітленні ролі й місця елективних курсів у профільному технологічному навчанні й на основі цього створення методичних рекомендацій для їх підготовки й проведення.

Нами розроблена модель допрофільної підготовки на прикладі елективних курсів, орієнтованих на формування інтересу в учнів 8-9-го класу та усвідомленого вибору технологічного профілю подальшого навчання (рис. 1). У рамках цієї моделі представлені цільовий, організаційно-змістовний і результативно-оцінний блоки.

Цільовий блок характеризується орієнтацією моделі на формування інтересів, перевірку можливостей учня на основі організації елективних курсів в умовах допрофільного навчання технології.

Реалізація цільового блоку передбачає вирішення таких завдань:

- формування пізнавальних інтересів особистості учнів засобами предмета трудового навчання, “Технології” щодо вибору подальшої освітньої траєкторії (вибору технологічного профілю для подальшого навчання);
- забезпечення комплексом технологічних знань, умінь і навичок на рівні, необхідному для продовження вивчення технології в класі; він вибирається учнями профілю або їх професійної діяльності;
- формування здатності приймати адекватне рішення до вибору профілю подальшого навчання.

Система допрофільної підготовки будується на основі принципів індивідуалізації та диференціації, наступності, відкритості, свідомості і активності.

Розглянемо реалізацію цих принципів у контексті розробленої моделі

допрофільної підготовки школярів на основі організації елективних курсів технологічного напрямку.

Принцип індивідуалізації та диференціації. Необхідність цього принципу випливає з об'єктивної наявності індивідуальних відмінностей у характері реалізації розумових процесів, інтелектуальних здібностях, рівні навченості, розвитку емоційно-вольової сфери, швидкості настання стомлюваності й інших індивідуальних особливостей учнів, які повинні відобразитися на характері роботи з засвоєння елективних курсів у системі допрофільної підготовки учнів.

Принцип наступності. У його основу покладено зміст навчання, його форми та способи, стратегія та тактика, взаємодії суб'єктів у навчальному процесі. Він припускає об'єднання окремих навчальних ситуацій у єдиний цілісний навчальний процес, побудову певної системи та послідовності.

Принцип відкритості. Під відкритістю освіти мається на увазі можливість подолати межі будь-якої заданої заздалегідь навчальної програми. Припускає використання на уроці різноманітних видів спілкування, спільний пошук істини шляхом вислуховування, взаєморозуміння, через організацію навчального діалогу.

Принцип свідомості і активності. Учням завжди повинен бути зрозумілий сенс поставлених перед ними навчальних завдань, вони мають розуміти мету навчання. Елективний курс повинен починатися постановкою проблеми і вестися з опорою на попередній досвід учнів, на наявну в них систему знань. Учитель повинен використовувати всі наявні в його розпорядженні прийоми, щоб, викликати інтерес в учнів до досліджуваного матеріалу. Учні повинні засвоювати у процесі навчання не тільки інформацію про предмети і явища, а розуміти їх внутрішню сутність, повинні прийти до розуміння закономірностей, які зможуть потім використовувати на практиці. Особлива роль у свідомому й активному засвоєнні належить інтересу, який може виявлятися завдяки використанню яскравих прикладів, використанню невідомого учням додаткового навчального матеріалу і т.п.

Для реалізації принципу свідомості й активності необхідно формувати інтерес не лише до змісту досліджуваного матеріалу, але і до самого процесу навчання. Учням повинно бути цікаво не тільки отримувати нову інформацію, але й вчитися, їм має бути цікавий сам процес пізнання.

Саме цільовий блок є системоутворюючим у моделі, оскільки визначає зміст всіх інших компонентів.

Організаційно-змістовний блок складається з організаційної та інформаційної роботи, допрофільного навчання.

Організаційна робота передбачає те, що допрофільна підготовка повинна починатися з планування дій з інформування учнів та їх сімей про освітні можливості територіально доступною їм освітньої мережі. Інформація необхідна всім учасникам освітнього процесу в повному обсязі. Інформацію про установи, де можна отримати або продовжити освіту, відвідати курси за вибором, пройти психологічне тестування, пробу за предметними галузями, тестові або рейтингові випробування, продовжити навчання за обраним профілем.

Організація допрофільного навчання характеризується забезпеченням умов для створення учнями індивідуального освітнього плану, який дозволяє школяреві протягом одного навчального року відвідати кілька елективних курсів. У процесі допрофільного навчання передбачається пройти 3 етапи підготовки учнів до вибору технологічного профілю: пропедевтичний, основний і завершальний.

Пропедевтичний етап дозволяє диференціювати учнів відповідно до їх потреб у процесі навчання в профільній школі шляхом проби сил на елективних курсах і т.п. На цьому етапі здійснюється:

- презентація освітньої карти території;
- попередня діагностика освітнього запиту школярів з урахуванням думки їхніх батьків, основних мотивів майбутнього вибору, інтересів і схильностей.

На основному етапі передбачається:

- навчання способам прийняття рішень про вибір індивідуального маршруту освітньої діяльності;
- організація процедур психолого-педагогічної діагностики та самодіагностики, що дозволяє будувати версії про схильність до тих чи інших напрямків освітньої діяльності в умовах допрофільного навчання;
- аналіз освітніх ситуацій, які створюють умови щодо виявлення основних обмежувачів (утруднень, проблем) свободи вибору профілю навчання.

На завершальному етапі:

- реалізуються проби вибору профілю навчання, серії евристичних орієнтованих завдань, які прогнозують відповідність особистісної зацікавленості школяра в навчанні і його можливостей вимогам обраного профілю;
- використовуються матриці і схеми альтернативного вибору, що дозволяють формулювати, ранжувати і наочно, кількісно співвідносити аргументи “за та проти” чиненого вибору профілю.

Диференціація змісту технологічного навчання в допрофільних класах здійснюється на основі різних поєднань курсів трьох типів: базових, профільних та елективних. Кожен з курсів цих трьох типів вносить свій внесок у вирішення завдань допрофільного технологічного навчання. Однак можна виділити коло завдань, пріоритетних для курсів кожного типу.

Елективні курси на етапі допрофільної підготовки пов'язані, насамперед, із задоволенням індивідуальних освітніх інтересів, потреб і схильностей кожного школяра. Саме вони, по суті, і є найважливішим засобом побудови індивідуальних освітніх програм, тому найтісніше пов'язані з вибором кожним школярем змісту освіти в залежності від його інтересів, схильностей, подальших життєвих планів. Елективні курси ніби “компенсують” багато в чому досить обмежені можливості базових та профільних курсів у задоволенні різноманітних освітніх потреб старшокласників.

Профільні курси в старшій школі забезпечують поглиблене вивчення окремих предметів і орієнтовані, в першу чергу, на підготовку випускників школи до подальшої професійної освіти [5].

Значущими модельованими складовими є форми організації навчальної й орієнтаційної діяльності в рамках допрофільної підготовки, методи і засоби навчання.

На наш погляд, для більш ефективного формування інтересу учнів до вибору технологічного профілю навчання в процесі викладання базових предметів та допрофільних елективних курсів необхідно застосовувати такі форми організації навчального процесу: предметні та орієнтаційні елективні курси, уроки-лекції, уроки-семінари та творчі домашні завдання.

Блок методів навчання включає й ті, які, на наш погляд, будуть сприяти ефективному формуванню готовності учнів до правильного вибору профілю навчання: дискусії, дослідницький метод, метод проектів, дидактичні ігри.

Як педагогічні засоби навчання, під якими розуміються, всі ті матеріали, за допомогою яких учитель здійснює вплив на учнів, можуть бути використані наочні засоби (таблиці, схеми, графіки, відеофільми), комп'ютерні засоби, книги, спеціальна література, навчальні посібники.

Результативно оцінений блок містить систему критеріїв (мотиваційній, когнітивно-діяльнісний, вольовий), що дозволяють виявити рівні формування інтересу та готовності учнів до вибору технологічного профілю навчання і подальшої професійної діяльності (низький, середній, високий).

Ефективна реалізація розробленої моделі забезпечується сукупністю педагогічних умов:

- адекватна діагностика рівня готовності учнів до усвідомленого вибору профілю навчання в процесі їх допрофільної підготовки;
- умова наступності в організації базових, елективних і профільних курсів за вибором;
- організація допрофільних елективних курсів з урахуванням індивідуальних особливостей учнів (індивідуальна освітня траєкторія);

- надання учням свободи вибору в ситуації відповідальності за свій вибір профілю навчання має серйозні наслідки для його майбутнього, незважаючи на те, що вміння робити вибір має формуватися задовго до 9 класу. Тому неодмінною умовою допрофільної підготовки повинен стати психолого-педагогічний супровід учнів: організація рефлексії причин його успішності / неуспішності в курсах за вибором, схильностей і можливостей для самореалізації в обраних видах діяльності;

- забезпечення суб'єкт-суб'єктних відносин учасників навчального процесу.

Сукупність складових запропонованої моделі дозволяє створити систему допрофільного навчання в загальноосвітній школі, націлену на формування інтересу та готовності до вибору технологічного профілю подальшого навчання і професійної спрямованості.

Розроблена модель допрофільної підготовки школярів на основі організації елективних курсів загальноосвітньої школи прийнята нами за основу при організації дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітніх закладах.

Отримані результати свідчать про реалізованість пропонуваніх педагогічних рішень та їх ефективність у рамках об'єкта дослідження.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Отже, на сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи вектор диференціації, індивідуалізації навчання повинен бути спрямований на подальшу розробку та впровадження в практику елективних курсів у класах технологічного профілю, які б були зорієнтовані на запити учнів.

До напрямів подальшого дослідження відносимо теорію і практику створення елективних курсів вчителями трудового навчання та технології як на основі принципу інтеграції, так і на основі принципу спеціалізації.

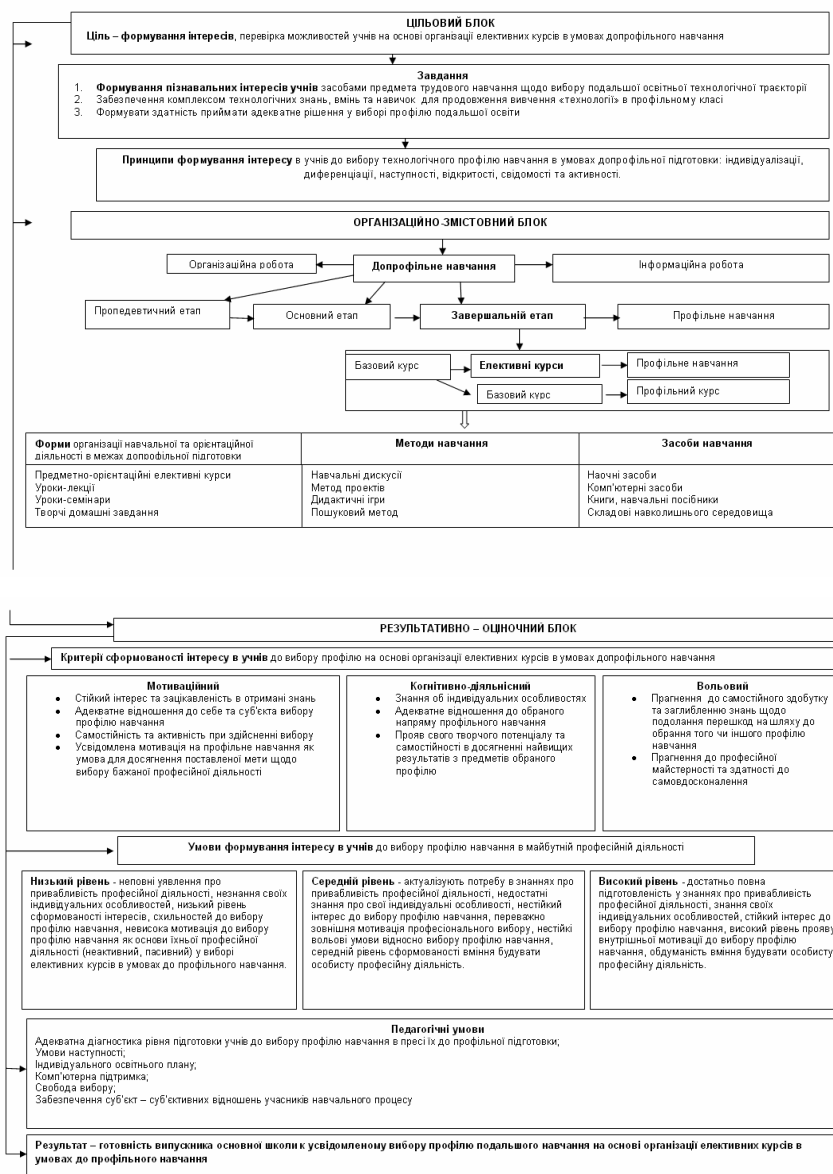

Рис. 1. Модель допрофільної підготовки учнів на основі організації елективних курсів

ЛІТЕРАТУРА

1. Гук В.Є. Допрофільне навчання: сутність, зміст, технології / В.Є. Гук // Управління школою. – 2005. – №11. – С. 15-30.
2. Ермаков Д.С. Элективные курсы для профильного обучения / Д. С. Ермаков // Педагогика. – 2005. – №2. – С. 28-30.
3. Каспржак А.Г. Элективные курсы / А. Г. Каспржак // Директор школы. – 2006. – №1. – С. 3-9.

4. Жафянов А.Ж. Концепция и учебные планы пропедевтики профильного обучения / А.Ж. Жафянов // Профильная школа. – 2007. – №1. – С. 47-54.

5. Шарко В.Д. Завдання вчителя в умовах переходу школи на профільне навчання / В.Д. Шарко // Педагогіка і психологія. – 2006. – №4. – С. 19-27.